

POST- SAU NEO- CU IZ DE -ISME

Definibilă, pe liniile ei majore, prin sufixele post- sau neo-, perioada postbelică și-a asumat ca dimensiune identitară polimorfismul spiritual. Panoramați, ultimii 60 de ani arată ca un peisaj caleidoscopic, surprinzător și provocator tocmai prin marea lui varietate, prin toleranța care face posibilă coabitarea atâtor curente, multe, evident contrastante. Postmodernismul (unii vorbesc deja despre post-postmodernism) și-a elasticizat într-atât aria terminologică (chiar și acum, când curentul e pe cale să devină istorie, noțiunea care-l desemnează e încă destul de imprecisă, dar până și indeterminarea asumată face parte din *brand*) încât în ea își găsesc loc cele mai felurite tendințe. Variantele pure nu mai sunt suficiente, hibridizările devenind modalități de proliferare estetică. Revitalizarea se face prin împrumuturi, prin transformări „genetice”, umblând, adică, la genotipul fiecărui gen.

Totul este artă, totul este permis, proclamau, încă de-acum o sută de ani, avangardiștii europeni, operând o prețioasă diseminare a artisticului, imersându-l în faptele de viață. Dacă modernitatea a adus cu sine noutatea radicală ca atitudine, postmodernismul a favorizat revizitățile, reinterpretările, iar din punct de vedere formal, variațiunile, eclecticismul, preferința pentru fragment în raport cu întregul. În câmp axiologic, postmodernismul comprimă duratele. Proba timpului devine comprimabilă, consacrarea arde etape: artiștii trec direct din galerie în muzee, din scenă în enciclopedii. Repoziționarea față de trecut e completată printr-o suprapunere de epoci, prin anacronisme intenționate, altădată inacceptabile. Jocul cu istoria, inter-temporalitatea, ignorarea periodizării au devenit practici frecvente. Jonglarea cu timpurile istorice este operată în numele unei ludicități asumate, a dorinței de rescriere. Demitizările, citările, parodicul devin mijloace privilegiate, acționând în numele unei logici non- sau chiar anti-aristotelice, contradictorie, repetitive.

Richard Schechner, exponent al experimentalismului american, de câțiva ani profesor la New York University, consideră că avangarda istorică s-a clasicizat. Contestatarii au trecut, în numai câteva decenii, în categoria „previzibililor”. Astăzi toată lumea știe la ce să se aștepte de la Richard Foreman, Robert Wilson, Robert Lepage, Peter Sellars. Din punctul de vedere al universitarului american, care a fondat disciplina *Performance Studies* și departamentul în cadrul căruia e studiată la nivel academic, nou înseamnă, spre exemplu, să privești un personaj, o situație arhetipală din perspective surprinzătoare. Așa a montat *Trei surori* de Cehov, lucrând fiecare act într-un alt stil. Unul dintre proiectele cele mai recente și-a propus să repare nedreptatea pe care tragediografuli antici i-au făcut-o mamei lui Oedipe. Cele două piese, *YocastaS* (2003) și *Yocasta Redux* (2005), scrise într-un *work-in-progress* în colaborare cu Saviana Stănescu, multiplică personajul în patru locaste aflate la vârste diferite, cu personalități diferite, evoluând în contexte diferite. Scopul estetic imediat este portretizarea din cât mai multe unghiuri. Scopul estetic general este revizitarea, rescrierea, amestecul epocilor.

* * *

În entropia criticii contemporane, „tiparul” este... lipsa de tipar. În istoria recentă a ideilor conviețuiesc o puzderie de paradigme, analiștii dispunând de libertatea de a se plasa pe peronul de care se simt mai apropiați. În acord cu cadrele elastice postmoderne, la anumite perioade mijlocul de transport vine la timp, la unele, întârzie, iar la altele nu mai vine deloc. Și asta face parte din trend. Ce-i rămâne atunci de făcut bietului exeget? „Doar” să-și pună inteligența critică și instrumentarul metodologic la treabă, făcându-se mesagerul vremurilor sale spirituale. Axioma noii „doctrină” critică este liberalismul viziunii. Nu normativism, ca-n canonul clasic, ci flexibilitate, deschidere spre neo- și -isme. Identificarea și conservarea câștigului estetic rămân regulă de aur. Nu concesiile în dauna beneficiului artistic, ci doar fuga de standardele rigide.

Ca stil, ocolirea ermetismului, a încifrării. Codarea criticii devine păguboasă, în contextul în care efortul critic înseamnă și travaliu hermeneutic, interpretare (nu neapărat în sensul pe care i-l dă critica „textualistă”), iar o „decodare codată” ar deveni un nonsens. Dacă accepți critica printre formele de literatură, ca un act de creație specific, atunci intervine o nouă variabilă: talentul. Și criticul are muza lui, dar estetismul e contraindicat; egolatria are ca revers un narcisism auto-devorator, prin care personalitatea analistului se substituie aceleia a artiștilor și operelor radiografiate.

Exercițiul de așezare valorică, tipic modernilor, nu mai e acum ierarhizare piramidală, ci seamănă mai mult cu o plasare în context cultural. Ținta deliberării e teatralitatea. Noțiunea de teatralitate își lărgeste conținutul prin adăugări, se ajustează prin regândirea textului, a spațiului, a rostului actorului, a plasticității și sonorităților. Teatrul a (re)descoperit și exploatează corporalitatea, gestualitatea, obiectualitatea, vizualitatea, străvechile practici spectaculare. Arta scenică ni se adresează nu numai pe căile raționalității, ale afectivității, ci pune la treabă și visceralitatea, subconștientul, intuiția. Exercițiul critic trebuie exersat cu o unitate de măsură adecvată. Etalonul fundamental e, în același spirit al vremii, reînnoirea. Idealul e ca istoria artei teatrale să se suprapună în cât mai mare măsură pe critica teatrală. Aceasta e, în continuare, proba de valoare pentru fiecare teoretician: puterea de a anticipa instanța timpului, așa comprimată cum e ea.

Lectura critică e o interfață cu duble datorii profesionale: nu numai față de creatori, ci și față de public. Și unuia și altuia trebuie să le devii ghid. Contemporaneitatea e invadată de spectacular, care a cuprins cele mai neobișnuite domenii. Trăim în zodia *show*-ului, a unui hedonism care caută să transforme totul într-o reprezentație, propovăduind agreabilul. Orientarea spectatorului către valorosul estetic face și ea parte din atribuțiile exegezei. Evitând virusarea judecății critice, trebuie să te plasezi pe aceeași lungime de undă cu audiența. Altfel, rămâi în eter, fără să te recepționeze cineva.

Critica postmodernă are și ea aerul unui hibrid: e și psihanalitică, și impresionistă, și narativă, și textuală, fără a fi în mod expres vreuna dintre ele, dar fiind mai mult decât fiecare în parte. În sincronie cu reperele postmoderne (sau post-postmoderne?).